

Gašper Malej

Pot skozi knjigo usodnih znamenj

Vesna Furlanič Valentinčič: RELIEFNE ZGODBE

Galerija 2, Vrhnika 1995

Kot je znano, Carl Gustav Jung v svojem eseju *Psihologija in književnost* ločuje dva modela umetniške (literarne) stvaritve, psihološkega in vizionarnega. Za psihološko umetnino je vedno značilno črpanje gradiva iz človekovega osebnega izkustva, ki nikjer ne presega meje psihološke razumljivosti in verjetnosti, pri vizionarni stvaritvi pa gre še za nekaj več: bistveno jo namreč opredeljuje nenavadno in strašno "primordialno" izkustvo, ki presega dojemljivost človekove intimne razumske ali čustvene izkušnje (strasti). Vizije se napajajo pri izviru nenavadnih in nedoumljivih sil (energij), v prostorih onkraj posameznikove zavesti.

Ti temni, skrivnostni svetovi, kjer prebivajo demoni ali božanstva, brez dvoma obstajajo, četudi tega nočemo ali ne moremo dojeti; morda so v arhaičnih družbah skozi ekstazo vanje vstopali vrači in šamani, dandanes pa fragmente vizij (kolikor smo za dojetanje teh dimenzij sploh dovolj odprti) prepoznavamo v prerokbah jasnovidcev, še bolj pa v neoprijemljivih, protislovnih, morda celo arhetipskih (pris)podobah nekaterih (redkih) pesnikov in pisateljev. Vsekakor lahko trdimo, da je pogosta značilnost vizionarnih umetnin hermetičnost oziroma "mračnost": nedoumljivost njihove strukture po eni strani sprožata nezaupanje

in nezanimanje širšega bralstva, po drugi pa spravlja v zadrego tudi poklic(a)ne kritike, ki naj bi jih sondirali s svojimi instrumenti. Tu pa že lahko domnevamo, da so doslej natisnjeni zapisi o *Reliefnih zgodbah*, pesniškem prvencu Vesne Furlanič Valentinčič (1957), še veliko bolj nedoločni, fragmentarni in tudi površni, kot so po navadi časopisne in revialne literarne kritike. To se sicer da razumeti, saj je njihov predmet nenavadno izvirna in večplastna, obenem pa seveda tudi precej hermetična lirski govornica, ki ji v kozmosu sodobne slovenske poezije le stežka najdemo ustrezne vzporednice oziroma kakršen koli kontekst, v katerega bi se "organsko" vključevala (to je nemara tudi eden izmed razlogov, zakaj je zbirka Vesne Furlanič Valentinčič zbudila precej manj javne pozornosti od drugega zares prepričljivega prvenca lanskega leta, namreč nagrajenih *Šahovnic ur* Aleša Štegerja). Tukaj naj se vzporejanje obeh knjig tudi neha: predmet tega zapisa je poezija Furlaničeve, če seveda privzamem, da je ona res njena ustvarjalka v pomenu, ki ga tej besedi navadno pripisujemo. Sledeč njenim izjavam iz intervjuja (*Primorska srečanja* 157, 1994 – na primer: "Dobro pa se zavedam, da sem samo orodje, nič si ne domišljam o svoji pomembnosti, sposobnosti." Ali: "Še preden sem začela pisati pesmi – po nareku, kot sem prej povedala, ker nisem noben genij ..."), pa tudi citatu iz Junga, ki uvaja zbirko ("Tako nisem imel nobene izbire. Ni mi preostalo drugega, kot da sem vse zapisal v slogu, ki si ga je izbralo nezavedno."), sem se znova spomnil starodavne misli iz Platonovega dialoga *Ion*: "Tako pa boštvo jemlje pesnikom razum in jih porablja za služabnike, prav kakor porablja preroke in vedeže božje, da mi poslušalci spoznamo, da tisti, ki v nezavednem stanju odkrivajo ta tako dragocena razodetja, ne govorijo iz sebe, temveč da je pravi govorec bog sam in da po njih občuje z nami." Bistveno vprašanje pa se glasi: Ali je mogoče, da neki pesnik ob prelomu tisočletja nastopi zgolj in samo kot "medij"? Tu ta izraz ni mišljen v eliotovskem (*Tradicija in individualni talent*) pomenu, temveč dobesedno – kot tisti "zapisovalec", ki v transu "posreduje" med resničnostjo in svetovi, o katerih sem govoril v začetku. Če bi to lahko argumentirano dokazali, bi se naše ustaljeno razumevanje "besedne umetnosti", zlasti seveda pojmovanje "avtorja", morda nekoliko spremenilo.

Vendar na tem mestu ne bi želel nikogar obremenjevati z mistiko, zato ostanimo v labirintu oziroma arhetipsko-simboličnem kozmosu *Reliefnih zgodb* in skušajmo najti rdečo nit, ki bi našemu branju pomagala do izhoda. Pri tem se znova srečamo z Jungom in njegovim arhetipom anime: ta naj bi poznala štiri razvojne stopnje, pri tem prvo simbolizira zemeljska (torej nagona in biološka) Eva, ki naj bi kot ženski element napredovala proti spiritualizaciji ("Devica Marija", "Modrost"), se torej povzpela in očistila, da bi v sebi odkrila otroka svetlobe, svoje lastno sonce. Bistveno (simbolično?) plast tistega, kar se izpisuje v zbirki, sicer razčlenjeni na pet ciklov različnega obsega (*Uroki, Testament pergamentne roke, Nad slapovi nemega jutra, V večeru jutranjega mraka, Presevanja*), bi lahko označil kot pot(ovanje) (ženske) duše proti izpolnitvi, končni harmonizaciji v prostoru, ki je "onkraj" kot čista transcendenca. In četudi vsak verz učinkuje kot kamenček v nikoli dokončanem mozaiku *Reliefnih zgodb*, se moram vseeno omejiti in naznačiti predvsem nekaj izrazitejših elementov, ki bi morebiti lahko učinkovali kot izhodišče natančnejšim interpretacijam zbirke.

Pri tem je, kot običajno, pomenljiva že natančnejša razčlemba naslova. "Reliefnost" *zgodb* lahko seveda, izhajajoč iz nemetaforičnega pomena te besede, razumemo v prenesenem smislu kot "plastičnost" oziroma "nazornost", ki je osnovna značilnost presenetljivo drznega podobja v zbirki. Izraz "zgodbe" pa bi lahko brali tudi kot morebitno anticipacijo tistega, kar se že kaže, vendar bo to izraziteje prinesla šele literatura prihodnosti: verjetno bo njena bistvena preokupacija (spomnimo se romantike) zabrisovanje mej, ki ločijo liriko od pripovedništva oziroma "poezijo" od "proze".

V sklepnih dveh pesmih uvodnega cikla *Uroki*, ki bralca "uroči" zlasti s hipnotičnim, arhaičnim ritmom, namreč *Sončni materi* in *Mestu tišine*, se prvič jasneje razkrije tudi tista (arhetipska) podoba, ki je po mojem središčna točka pesničinega mikrokozmosa. Gre za širši motiv "ljubimcev jutranjih" in njune ljubezenske združitve (nekakšne hierogamije oziroma svete poroke) v prostoru "tik pod nebom" oziroma "nad slapovi nemega jutra". Vendar zaradi te poezije pesnice še ne moremo stlačiti v predalček ljubezenske oziroma erotične lirike, četudi

se v njej čutnost in duhovnost v vznemirljivi igri – pogojno rečeno – moškega in ženskega principa harmonično, ali pač kaotično, prepletata. Oba temeljna principa sta med seboj komplementarna in lahko bi rekli, da je v tem prepletu marsikdaj navzoča hrepeneča želja po totalni reintegraciji, združitvi, v kateri se stopijo/zlijejo vsa nasprotja (primer iz pesmi *Lux mundi ego sum*: "Tistemu, ki prosi, je uslišano, / da eno v sebi nedeljeno / z drugim povezuje. /.../ K drugim se očem obrača / eno v sebi nedeljeno, / odstira vid, / komur na poti klecnejo kolena, / komur verjeti breme ni pretežko. // Bojazni krč v mehko dlan sprevača, / verjetne žalosti preoblikuje / eno v sebi nedeljeno, / belino belemu labodu vrača, / kadar v zanesenosti vrat steguje.") in ki jo lahko racionalno opredelimo s pojmom androginijski ali upodobimo na primer s simbolom kozmičnega jajca. Tukaj naj še dodam, da po Gastonu Bachelardu, ki se nanaša na znani antični motiv o Ledi in njenem božanskem ljubimcu, tudi labod pomeni primer hermafroditskega (androginega?) simbola.

Končno združitev obeh ljubimcev v Enem smo že poimenovali z izrazom sveta poroka. Spet po Jungu naj bi bila taka poroka v procesu integracije osebnosti simbol sprave med nezavednim kot ženskim načelom in duhom kot moškim načelom. Domnevam, da se to pri Furlaničevi izraža skozi pesem *V noči, ko gostijo se podobe*: "V tesni razporeja / se praznini / neslišno šepetav prisluh, / dviguje v kamnu se, / v svetlobi, / z lesketom lune / senčni par. // S srebrno nitjo / prepletana / polzita mehko / v naročje trav, / v globino molka / položena / varuje množica ju / belih glav. // Podobe trpkega spomina, / izbrane v plesu / končnega miru. Kot tiha, črna požganina / zavetja nudi jim nebo."

Tukaj bi lahko končno potegnil vzporednico in zapisal: za mistike je končni cilj človeškega življenja jasen. Ta cilj je postati Eno. Ob poeziji iz *Reliefnih zgodb* pa se mi je utrnilo spoznanje, da literature na globlji, simbolični ravni nikakor ne moreš dojemati kot cilj, temveč kvečjemu kot Pot. Naključna asociacija na Borgesovo metaforo o vrtu s potmi, ki se cepijo, je v meni zbudila novo misel: ne le pisanje, tudi individualno branje knjige bi najlažje primerjali s potjo. Tudi iz tradicije grškega pustolovskega romana pa vemo, da pot ni brez nevarnosti. Če se vrnem k *Reliefnim zgodbam*: pri branju sem v nekem trenutku začutil, da bi se lahko do neskončnosti izgubljal v razkošju "bitij in

gozdov", "meglic spiralnih", "sledov gamsjega pogleda", "brlogov neizpovedanih pravljic", "neslišnih sprenevedanj", "senc iz kamnitih vzdihov" in drugih usodnih znamenj, ki sem jih razbral v knjigi. Vendar znamenja še niso Pot: ta vodi skozi nenehno dinamiko preobražanja in sprememb, dinamiko, ki je seveda skupna literaturi in življenju. Treba je iti naprej: "k jastrebu, ki širi krila / v gibkem valovanju".